

BAZSÓNÉ SÓRÉS MARIANNA

A diszciplináris szaktudás jelentősége a nyelvtanárképzésben

<https://doi.org/10.71157/upsz.2025.09-10.06>

1. BETEKINTÉS A MAGYARORSZÁGI TANÁRKÉPZÉSBE

Az egyetemi tanárképzés gyakran kerül a figyelem középpontjába a tanárhiány vagy a tanárok életkori megoszlása miatt. A tanári hivatás olyan szakma, amelyről az egész társadalomnak saját tapasztalatokon alapuló véleménye van. A szakmai szempontokat kiemelve egyértelmű, hogy az egyetem az az intézmény, amelynek feladata a tanárok felkészítése a jövőbeli iskolai munkájukra. A cikkben azt vizsgáljuk, hogy a diszciplináris tudományok és a szakma között húzódó feszültség harmonizálható-e egy erőteljesebb gyakorlati orientációval. Egy másik szempontból azt is meg kell mutatni, hogy a megszerzett tudományos és szakmai ismeretek hogyan alkalmazhatók a gyakorlatban. Az ironikus mondat, hogy „a tanárok olyan problémák megoldásában segítenek, amelyek nélkülük egyáltalán nem léteznének”¹ (Hericks és Meister, 2020, 6. o.), és hogy inkább krízist váltanak ki, mint megelőzik azt, jól tükrözi a pedagógiai tevékenység általános megítélését. Az oktatási folyamat minden résztvevőtől elkötelezettséget és kitartást igényel, de a tanároktól egyértelműen

szakértelmet és professzionalizmust is, ami megkülönbözteti őket a laikusoktól.

Ha a tanárképzés folyamatát vizsgáljuk, akkor a pedagóguspályára készülő hallgatók a tanulmányaik során kettős szerepben vannak: tanulmányaik során elsősorban tanulóként tekintenek rájuk, „de mindig szem előtt tartják jövőbeli karrierlehetőségeiket is, ezért a szakismereteket gyakran elsősorban a későbbi oktatásban való felhasználhatóságuk szempontjából értékelik”.² (Meister, 2020, 121. o.) A nyelvtanárképzés kezdeti szakaszában a leendő tanárok számára a tudományos terminológia és a tudományos tartalmak megértése jelentős kihívást jelent. Ötéves képzésük során azt kell szem előtt tartaniuk, hogy fokozatosan fejlesszék azt a kompetenciát, amelynek segítségével elsajátíthatják ezt a terminológiát és a diszciplináris tartalmakat, és képesek legyenek úgy szűrni azokat, hogy később tanítási gyakorlatukba eredményesen integrálhassák a megszerzett ismereteket.

Több tanulmány is elemezte a tanárképzés tartalmát, beleértve a nyelvtanárképzést is, valamint a különböző tudományterületek szerepét a tanárképzésben. Bárdos Jenő *A tudományosság esélyei a nyelvtanárképzésben* című tanulmányában (2001) a tanárképzési modellek fejlődését vizsgálta a

¹ A szerző fordítása.

² A szerző fordítása.

második világháború utáni időszaktól a 21. század küszöbéig, erre az időszakra vonatkozóan öt központi, paradigmaticus dilemmát

azonosított, amelyek alapvetően meghatározzák a pedagógiai képzést (1. ábra).

1. ÁBRA

A tanárképzés alapvető dilemmái

1.	tudósképzés		gyakorlati képzés
2.	a tanárképző intézmény <i>nem</i> része az egyetemnek		a tanárképző intézmény <i>része</i> az egyetemnek
3.	bemeneti szabályozás (életkor, iskolatípus)		kimeneti szabályozás (csak egyféle)
4.	külső vizsgabizottságok (szummatív)		belső értékelés (formatív)
5.	aszinkron tanárképzés (follow-up) utólag, posztgraduális képzésben		szinkron tanárképzés (concurrent) egyszerre

FORRÁS: Bárdos, 2001

Míg a magyar tanárképzést hosszú ideig a bal oldali oszlopban szereplő jellemzők határozták meg, a 20. század második felében a két típus keveredni kezdett. A rendszerváltás után megfigyelhető, hogy a jobb oldali oszlopban szereplő jellemzők egyértelműen átveszik a dominanciát. Ez annak köszönhető, hogy a '90-es években előtérbe került az idegennyelv-oktatás minősége, és ezzel együtt az idegennyelv-tanárok képzésének minősége is (Bárdos, 2001, 12. o.). Ez azt jelenti, hogy az egyetem a tanárképzés tényleges helyszíne, és szerves részét képezi a

gyakorlóiskola. A jelenlegi szabályozás szerint a jelöltek csak egy diplomát szereznek, egyetlen végzettséget, amely felkészíti őket arra, hogy különböző típusú iskolákban, különböző korosztályokkal dolgozzanak. A ma uralkodó szinkron modell szerint a tanárképzés akkor kezdődik, amikor a hallgató belép a felsőoktatási intézménybe, és nem a szakosodott képzés kiegészítőjeként, posztgraduális tanulmányok formájában valósul meg.

A tanárképzés strukturális összefüggései a következőképpen ábrázolhatók (2. ábra):

2. A TANÁRKÉPZÉS STRUKTÚRÁJA ÉS TANTERVE: ÖSSZEHASONLÍTÓ VIZSGÁLAT AUSZTRIA ÉS MAGYARORSZÁG TANÁRKÉPZÉSI STRUKTÚRÁJA KÖZÖTT

Magyarország és Ausztria felsőoktatási rendszere közös történelmi gyökerekből fejlődött ki a monarchia idején, ezért az osztrák modell tanulmányozása értékes összehasonlítási alapot nyújt a magyar felsőoktatás jelenlegi helyzetének megértéséhez. Ausztria a bolognai rendszert (baccalaureus/magister) követi, míg Magyarország visszatért a tanári képesítés megszerzéséhez szükséges osztatlan

tanárképzéshez, amely Magyarországon a bolognai folyamat előtt hosszú hagyományokkal rendelkezett. Jelen összehasonlítás alapját az adja, hogy a Bécsi Egyetem és a Miskolci Egyetem között fennálló csereprogram segítségével több oktató és hallgató tett látogatást a Bécsi Egyetemen és ismerkedhetett meg a képzési struktúrával.

Az osztrák Észak-keleti Szövetségben (Verbund Nord-Ost) részt vevő intézmények⁴ (köztük a Bécsi Egyetem) ugyanazokat a bachelor/master tanterveket kínálják a tanári diplomát szerző hallgatóknak. A bachelor képzés 240 kreditpontja (ECTS), ahogyan a 3. ábra is mutatja, a következő négy pillérre oszlik:

3. ÁBRA

Általános tanterv a középfokú oktatásban (általános képzés) tanári képesítés megszerzésére irányuló alapképzéshez az Észak-keleti Szövetséghez tartozó intézményekben

Szaktudomány		Általános neveléstudományi alapok (beleértve 8 kredit értékben iskolai gyakorlatot)
1. szak 70-80 kredit	2. szak 70-80 kredit	
Szabadon választható tárgyak 10 kredit		
Szakdidaktika		
1. szak 15-25 kredit (beleértve 1 kredit értékben iskolai gyakorlatot)	2. szak 15-25 kredit (beleértve 1 kredit értékben iskolai gyakorlatot)	

FORRÁS: saját szerkesztés

A mesterképzés szerkezete szintén a négy alapvető pillérre épül – szaktudomány,

szakdidaktika, általános pedagógiai alapok és átfogó feladatok (ABG), valamint iskolai

⁴ Kirchliche Pädagogische Hochschule Wien/Krems, Pädagogische Hochschule Niederösterreich, Pädagogische Hochschule Wien, Bécsi Egyetem

nagyobb súllyal bírnak. A mesterképzés 120 kreditpontja a négy pillér között a következőképpen oszlik meg (4. ábra):

Általános tanterv a középfokú oktatásban (általános képzés), tanári képesítés megszerzésére irányuló mesterképzéshez, az Észak-keleti Szövetséghez tartozó intézményekben

Szaktudomány	Szakdidaktika	Általános pedagógiai alapok és átfogó feladatok	Iskolai gyakorlat
1. szak 12–16 kredit	1. szak 10–14 kredit		18 kredit
2. szak 12–16 kredit	2. szak 10–14 kredit		
Záró szakasz		20 kredit	
Szakdolgozat – 26 kredit (az egyik szakból, adott esetben a hozzá tartozó kurzusokkal)			
Záróvizsga – 4 kredit (2-2 szakonként)			

FORRÁS: *saját szerkesztés*

A tanulmányok szaktudományos és szakdidaktikai moduljait a részkurrikulumokban az egyes tantárgyakra (1. szak/ 2. szak) vonatkozó előírásoknak megfelelően kell teljesíteni, melyek tantárgyanként összesen 26 kreditpontot foglalnak

magukban. Ehhez jön még 2-2 kreditpont tantárgyanként a záróvizsgán és további 26 kredit a szakdolgozat megírásáért.

A magyar egyetemeken a tanárképzés struktúrája a következőképpen tagolódik (5. ábra):

Osztatlan tanárképzés struktúrája Magyarországon

Szaktudomány 1. szak 99 kredit (95+4 kredit a szakdolgozatért) Szabadon választható tárgyak 6 kredit	Szaktudomány 2. szak 99 kredit (95+4 kredit a szakdolgozatért) Szabadon választható tárgyak 6 kredit	Pedagógiai/pszichológiai/szaktudományi szakmódszertan/tanítási gyakorlat modul A 10. félévben iskolai gyakorlat
105 kredit	105 kredit	90 kredit

FORRÁS: *saját szerkesztés*

Az adatok azt mutatják, hogy míg Bécsben a pedagógiai modul mindkét képzési formában a teljes 360 kreditből körülbelül 180 kreditet tesz ki, addig Magyarországon ez a szám a teljes 300 kreditpontból mindössze 90 kredit (pedagógia/pszichológia/szaktudomány/tanítási gyakorlat modul). Ezt figyelembe véve megállapíthatjuk,

hogy Ausztriában a tanárképzés erőteljesebben fókuszál a gyakorlatorientált pedagógiai oktatásra.

Érdekes összehasonlítani a részkurrikulumok arányait is. Az alábbi diagram a magyar és az osztrák idegennyelvi tanárképzésben (angol nyelv) a szakmodult alkotó tudásterületek százalékos arányát mutatja.

6. ÁBRA

A szakterületi képzés tudás- és képességelemeinek aránya a magyar és az ausztriai nyelvtanárképzésben

FORRÁS: Langerné Buchwald (2019)

A kép tovább árnyalódik, ha összehasonlítjuk a két nyelvtanárképzési modell képzési és kimeneti kritériumait, amelyek szerint az osztrák nyelvtanárképzés során a hallgatóknak a B2-es kezdő szintről – amely az osztrák általános érettségi szintjének felel meg – a képzés végére el kell érniük a C2-es szintet, míg Magyarországon a kiindulási

kritérium a C1-es nyelvi szint. Langerné Buchwald Judit *Nyelvtanárképzés Ausztriában és Magyarországon* című tanulmányában (2019, 145. o.) arra a következtetésre jut, hogy az új osztrák nyelvtanárképzésben megszűnt a humán tudományok elsődlegessége, és olyan kompetenciaterületek kerültek előtérbe, mint a nyelvtudás és a

szakdidaktika, amelyek alapvetően meghatározzák a *jó nyelv-tanár* képzésének minőségét, és így hozzájárulnak a magas színvonalú, hatékony nyelvoktatáshoz. A magyar nyelv-tanárképzésben a humán tudományok megőrzik kiemelt jelentőségüket, ugyanakkor a felsőoktatás pedagógiai paradigmaváltása elkerülhetetlen. A hagyományos, tanár által irányított és ismeretátadásra épülő gyakorlatot olyan korszerű módszereknek kell felváltaniuk, amelyek a hallgatót helyezik a középpontba, és a kompetenciafejlesztésre, valamint az aktív tanulási tevékenységekre építenek.

Einhorn Ágnes A pedagógiai modernizáció és az idegennyelv-tanítás című tanulmányában világos képet ad a felsőoktatás tíz évvel ezelőtti pedagógiai kultúrájáról, melyet a következő négy pontban foglalhatunk össze (2015, 57. o.):

- Szigorúan előre tervezett félévek, hetekre előre lebontott haladási ütem jellemzi, amelyben a diagnosztikának, az arra épített fejlesztésnek nincs helye.
- Uralkodnak a tanárközpontú módszerek, a hallgatóknak sok előadásuk van, a kevés szemináriumon is általában szűk a módszertani repertoár, gyakori a kérdve kifejtő módszer, a zárt, reprodukív típusú feladat.
- Az értékelés alapja általában beadandó dolgozat, zárthelyi dolgozat vagy vizsga, és ezek őrzik a régi hagyományokat. A beadandó dolgozat többnyire klasszikus szemináriumi dolgozat, azaz anyaggyűjtés és mások gondolatainak reprodukálása. A zárthelyi dolgozatok gyakran könnyen javítható, ismereteket számonkérő zárt feladatokat tartalmaznak.

- A klasszikus egyetemi vizsgáztatás módszertana sem változott évtizedek óta, holt az ismeretszerzés, az ismeretek feldolgozása terén egészen másképpen működünk ma, mint két-három évtizeddel ezelőtt.

Ezek a módszerek részben ma is jellemzik a felsőoktatás pedagógiai kultúráját, de szembeütő az a megújulási törekvés is, amely tartalmazza a tanulóközpontú, kooperatív, differenciált és inkluzív oktatási formákat is.

Szerettünk volna visszajelzést kapni arról, hogy a hallgatóink hogyan értékelik azt a tudást, amelyet az egyetemi képzés során elsajátítottak. Miskolci Egyetemen diplomát szerzett német nyelv és kultúra szakos tanárok körében végzett tanszéki felmérésben a hallgatók elégedettségüket fejezték ki tanulmányaikkal kapcsolatban, ami azt jelzi, hogy a várt paradigmaváltás valóban bekövetkezett. A válaszokból kiderül, hogy a szakterületi tudás mellett olyan kompetenciákat szereztek (pl. analitikai képesség, interkulturális érzékenység, kritikus gondolkodás), amelyeket a mindennapi munkájuk során alkalmazni tudnak. A részletes válaszokból az is kiderül, hogy mely kurzusok gyakorolták rájuk a legmélyebb hatást:

„Sok tantárgy segített a későbbi munkámban, de a fordítási gyakorlatok, az alkalmazott nyelvészet, a módszertan és az irodalmi szövegek elemzése tantárgyak voltak különösen hasznosak. Fejlesztették az analitikai képességeimet, a pontos megfogalmazásomat és a kulturális érzékenységet – olyan dolgokat, amelyek elengedhetetlenek a munkámhoz.”

„A tanulmányaim során megszerzett nyelvi és irodalmi ismereteim nemcsak szakmai alapot jelentettek a mai munkámhoz, hanem a hozzáállásomat is formálták. A pontos nyelvhasználat, a kritikus gondolkodás és az interkulturális érzékenység olyan értékek, amelyekre ma is támaszkodom.”

Azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni azokat a kritikus hangokat sem, amelyek a gyakorlatorientált képzés nagyobb hangsúlyozását remélték:

„A képzés javítása érdekében több gyakorlati példát, esettanulmányt és anyagot szeretnék látni, amelyek tanítási helyzeteket mutatnak be a hallgatóknak, különösen a távoktatásban részt vevő hallgatóknak. A módszertani képzés megerősítése és az interaktív tanulási lehetőségek bővítése, akár online is, tovább növelné a képzés gyakorlati értékét.”

„Több gyakorlat. Videókkal, esetleg tanórák elemzésével, nemcsak nyelvi, hanem pedagógiai-pszichológiai szempontokból is. Pl. hogyan kell reagálni, érdemes-e reagálni (a tanulók viselkedésére gondolok). Kezdőknek ez talán nehezebb... Beteiktés a Kréta-rendszer használatába talán... Főleg gyakorlati dolgok.”

3. KONKLÚZIÓ

Az elemzés eredményeit figyelembe véve továbbra is fontos célja marad a tanárképzésnek, hogy a tanári pályára készülő hallgatók ne maradjanak magukra azzal a feladattal, hogy a különböző területeken megszerzett kompetenciákat a szakmájukhoz kapcsolják.

A tanárképzésnek nemcsak szakismereteket kell átadnia, hanem reagálnia kell a társadalmi változásokra és a társadalom által megfogalmazott elvárásokra is, így hozzájárulva a profilalkotáshoz.

A tanárképzés minőségének javítását célzó kezdeményezések keretében a digitális alapú tanulás központi elemet képez, mivel lehetővé teszi a tananyag és a tanulási ütem igény szerinti adaptálását. Ennek során a hangsúly a didaktikai szempontból megtervezett tananyagok fejlesztésén van a felsőbb oktatási szinteken. A digitális technológiák elősegítik a helytől és időtől független, valamint eszközfüggetlen, individualizált tanulást. A tanárképzés feladata a digitális média alkalmazásának és használatának előkészítése az oktatásban. A médiapedagógia a magyarországi felsőoktatási tantervekben is fontos szerepet játszik. A tanárképzésben részt vevő hallgatóknak gyakorlati szempontból releváns kompetenciákat közvetít az iskolai kihívásokhoz. A digitális média a mobileszközök és az online kommunikációs platformok elterjedésével alakítja a tanulási környezetet. A modern oktatási intézmények szisztematikusan vezetnek be az e-learning rendszereket és a digitális prezentációs technológiákat.

Az egyetemek számára ígéretes megközelítés az, ha a tudományos diszciplínákban is előmozdítják a módszertani innovációkat, és a didaktikai módszerek széles skálájának alkalmazásával optimálisan felkészítik a hallgatókat jövőbeli szakmai pályafutásukra. A jól ismert vitafórumok helyett a szemináriumokon többek között projektalapú tanulást és problémamegoldás-orientált pedagógiai megközelítéseket alkalmaznak, amelyek növelik a belső motivációt, fejlesztik a független gondolkodást és átültetik a tudást a

gyakorlatba. Ezen elv alapján a Miskolci Egyetem átvette a molekuláris adaptív módszert (a Course Garden tanulási platformon), amely a digitális anyagok, változatos feladatok és tesztek segítségével történő önálló szakismeretek elsajátítását követően a közös projektfeladat végrehajtására helyezi a hangsúlyt. Nem szabad azonban elhanyagolni a kutató jellegű tanulás eszközét, amely segítségével a leendő tanárok megtanulhatják, hogyan közelítsék meg megértő módon a tanítási-tanulási folyamatokat. A nyelvtanárképzés elsődleges célja egy átfogó idegen nyelvi és idegennyelv-tanítási kompetencia kialakítása, amely felkészíti a

leendő tanárokat arra, hogy a tanulókat a kommunikációs, interkulturális és nyelvtudatos készségek szisztematikus elsajátításában végig kísérjek. Ha ebben a folyamatban sokféle pedagógiai megközelítéssel, tanítási és tanulási módszerrel találkozunk, már a képzés során megtanulják, hogyan gyakorolhatják szakmájukat nagyon magas szinten. E cél elérése érdekében – az ausztriai tanárképzéshez hasonlóan – növelni kell a gyakorlati tárgyak arányát és mind a hallgatóknak, mind az egyetemi oktatóknak nyitottnak kell lenniük a módszertani innovációk befogadására.

IRODALOM

- Anderson, S., Kortmann, M., Seebach, L. és Pferdekämper-Schmidt, A. (2022): Von Lerngegenständen und ihrer Erschließung bis zur Schaffung von Zugängen – Das „Was“ und „Wie“ inklusionsorientierter Lehrer*innenbildung. In: Schröter, A., Kortmann, M., Schulze, S., Kempfer, K., Anderson, S., Sevdiren, G., Bartz, J. és Kreutchen, Ch. (szerk.): *Inklusion in der Lehramtsausbildung – Lerngegenstände, Interaktionen und Prozesse*. Münster, Waxmann, New York. 15–27.
- Bárdos J. (2001): A tudományosság esélyei a nyelvtanárképzésben. *Iskolakultúra*. 11. 2. sz., 8–20.
- Einhorn Á. (2015): *A pedagógiai modernizáció és az idegennyelv-tanítás*. Miskolci Egyetemi Kiadó. Letöltés: <https://mek.oszk.hu/15500/15518/15518.pdf> (2025. 09. 09.)
- Förster, J. (2000): Wieviel Germanistik brauchen DeutschlehrerInnen? Fachstudium und Praxisbezug. Einführung. In: Uő. (szerk.): *Wieviel Germanistik brauchen DeutschlehrerInnen? Fachstudium und Praxisbezug*. Kassel University Press, Kassel.
- Hericks, U. és Meister, N. (2020): Das Fach im Lehramtsstudium: theoretische und konzeptionelle Perspektiven. In: Meister, N., Hericks, U., Kreyer, R. és Laging, R. (szerk.): *Zur Sache. Die Rolle des Faches in der universitären Lehrerbildung. Das Fach im Diskurs zwischen Fachwissenschaft, Fachdidaktik und Bildungswissenschaft*. Springer VS, Wiesbaden.
- Langerné Buchwald J. (2019): Nyelvtanárképzés Ausztriában és Magyarországon. *Képzés és Gyakorlat*. 17. 2. sz. 135–148. DOI: <https://doi.org/10.17165/TP.2019.2.11>
- Meister, N. (2020): Einführung: Fachliche Verstehensschwierigkeiten von Studierenden als Professionalisierungschance. In: Meister, N., Hericks, U., Kreyer, R. és Laging, R. (szerk.): *Zur Sache. Die Rolle des Faches in der universitären Lehrerbildung. Das Fach im Diskurs zwischen Fachwissenschaft, Fachdidaktik und Bildungswissenschaft*. Springer VS, Wiesbaden.

Internetes források:

- Allgemeines Curriculum für das Bachelorstudium zur Erlangung eines Lehramts im Bereich der Sekundarstufe (Allgemeinbildung) im Verbund Nord-Ost. Universität Wien. Letöltés: https://senat.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/s_senat/konsolidiert_Lehramt/Allgemeines_Curriculum_BA_Lehramt.pdf (2025. 09. 05.).

